

ně zdůraznil profesionálně řemeslnou stránku sociologa-výzkumníka, při které sociolog prý nemusí znát odbornou stránku zkoumané lokality. V diskusi k tomuto problému vystoupili P. Machonin, J. Kohout, J. Cvrček a L. Koubek. Z diskuse vyplynul závěr, že mnoho záleží na charakteru výzkumu, ale že obecně je vždy nutná určitá profesionální znalost sociologie a určitý stupeň znalosti o zkoumané realitě.

Dr. E. Mleziva (Výzkumný ústav dopravní) poukázal na to, že lidé jako ředitelé sdružení a podniků nemají představu o tom, jaké má mít postavení a náplň práce podnikový sociolog. Z tohoto důvodu Mleziva navrhl, aby podle vzoru podnikových psychologů bylo svoláno setkání vedoucích hospodářských pracovníků se sociology.

Doc. J. Kohout informoval o tom, že se taková konference již připravuje.

Dále vystoupil R. Bařtěk (Sociologický ústav ČSAV) a hovořil o některých otázkách podnikového sociologa. Poukázal na to, že kromě akceptování požadavku na talenty a individualitu sociologa z povolání bude nutno vypracovat koncepci rozvoje profese a tento rozvoj i plánovat.

Navrhl uskutečnit v příštím období čtyři ověřovací setkání:

1. Setkání sociologů-praktiků z průmyslových podniků s představiteli sociologie, kteří projeví o takové setkání zájem.
2. Setkání zainteresovaných sociologů se zástupci resortních ministerstev a společenských institucí.
3. Setkání sociologů a psychologů.
4. Setkání sociologů s představiteli vysokých škol k řešení vysokoškolské přípravy z oboru sociologie.

* * *

Jednání lednické konference, které bylo nesporně dalším významným krokem v rozvoji celého oboru v ČSSR, bylo zakončeno přijetím rezoluce, jejíž dvě části připravily v průběhu konference komise složené z jejich účastníků.

Jaromír Cvrček

Profesor Josef Král má 85 let

Je to překvapením pro ty, kteří ho občas vidají na různých shromážděních sociologů. Opravdu často v ruchu práce zapomínáme, jak čas běží. Musí nám to připomínat věk našich učitelů, nemáme-li čas sami na sebe.

Věk 85 let posouvá člověka do jiných historických souvislostí, než je naše současnost, plná dynamiky, změn, a tím také měření času v krátkých intervalech. Minulost stará 5, 10 či 20 let nám připadá dost dávná. Hledíme také do budoucnosti, a to někdy vede k zapomnění minulosti.

Vysokoškolský učitel může být měřen — s větším oprávněním než lidé v jiných povoláních — generacími. Může být měřen počtem generací, na které působil, nebo počtem generací, které do sebe pojímá. Generace se prolínají v různých osobních, hlavně věkových kontextech, také v různých kontextech

historického vývoje. Některé generace se vzhledem k délce lidského života vylučují. Spojovat je mohou žijící lidé a jejich dílo, nebo dílo příslušníků generace už nežijící.

Profesor Král působil na tři generace československých sociologů, spojoval ve svém díle nejméně pět generací. Jako by již ve svých dřívějších pracích tušil, že on to bude, který svou osobností položí otázku kontinuity a diskontinuity československé filosofie a sociologie, a tím také otázku československých tradic v těchto oborech. Je to důležitá otázka zvláště pro generaci nejmladší, která se právě připravuje, aby v ní nevznikal dojem jakési československé ahistoričnosti.

Profesor Král jako vysokoškolský učitel vynikal systematickostí. To platí o jeho práci pedagogické i publikační. Znovu a znovu si uvědomujeme, jak je pro každou vědu důležitá právě systematickost. Jak právě tato vlastnost odlišuje vědu od jiných systémů poznatků, více či méně utilitárních.

Výchova vysokoškolských studentů obsahuje nesporně řadu poznatků. Ale nejen to. Vyžaduje také myšlenkový systém. Ten pak není proto, aby se stal neměnným Prokrustovým ložem, ale především proto, aby se student a později třeba vědec naučil systematicky myslet a pracovat. Po této stránce naše generace za mnoho vděčí profesorovi Královi. Ve studentských letech se to může zdát nadměrnou důsledností — teprve později člověk pochopí, jaký význam to pro vědu má.

Systematickost souvisí s kritičností ve vědě. Podotýkám — se zdravou kritičností. Věda není ani pramenem pesimismu, ani pramenem optimismu, ale kritického myšlení, které pečlivě váží klady i záporny, které pečlivě a svědomitě váží pokrok vědy. Vědec musí být kritickým realistou s pohledem do budoucna i do minulosti. Nemůže se zazzdit ani tím, ani oním směrem ve vývoji vědy a celého společenského života.

Vědec a vysokoškolský profesor nepůsobí jen svou systematickostí a výchovou ke kritickému myšlení, ale také svým osobním příkladem. svým mravním aspektem. Profesor Král nám představuje generaci lidí tohoto druhu, kteří neoddělovali vědu od života, kteří naopak dovedli stát za svým přesvědčením i v kritických okamžicích. Také vědec naší doby musí být i vědcem, i člověkem. Učme se na příkladech!

Pane profesore Králi, děkuji Vám jménem své generace za mnoho věcí, které jste nám dal. Některé jsem stručně uvedl, na jiné se zatím nedostalo. Přejí Vám dobré zdraví a duševní svěžest do dalších let. Rádi Vás vidáme.

Václav Lamser

K jubileu prof. J. Krále

Jednota filosofická věnovala svůj přednáškový večer dne 25. října 1967 85. výročí narození univ. prof. dr. Josefa Krále (nar. 31. října 1882). Večer zahájil prof. dr. Ludvík Svoboda; dále následovala přednáška dr. Dušana Prokopa *Filosofické a sociologické dílo Josefa Krále*; v diskusi pak vystoupili

doc. dr. Jan Patočka, dr. Josef Zmrhal
prof. dr. Josef Král.

Oborná, pedagogická i organizátorská činnost prof. Krále je velmi bohatá. Po studiích na gymnasiu v Čáslavi a Jičíně (matuřita 1901) byl v letech 1901–5 posluchačem filosofické fakulty Karlovy university v Praze. V letech 1905–23 působí jako středoškolský profesor v Lounech, Sušici a Nymburce. V této době skládá doktorát z filosofie (1908), překládá Hobbesovy *Základy filosofie státu a společnosti* (1909) a konečně hned po válce (1920) se habilituje prací *Herbartovská sociologie* (vyšla 1921) pro dějiny filosofie na KU v Praze; zde působí jako docent do r. 1923. Z této doby je i studie *Vztahy sociologie k psychologii a pedagogice*. V letech 1924–32 je řádným profesorem filosofie a sociologie na KU v Bratislavě; v r. 1930 je děkanem filosofické fakulty této university. Z publikací z tohoto období je třeba uvést především práce z dějin filosofie a některé práce systematické a pedagogické: *Filosofický slovníček* (1924), *České logiky humanistické* (1926), *Sociologické základy pedagogiky* (1926), *Na okraj Masarykovy Sebevraždy* (1927), *O významu M. Jana Husa* (1927), *G. A. Lindnera život a filosofie* (1929), *Studie o G. A. Lindnerovi* (1930), *Masaryk filosof a sociolog* (1931); souběžně se svými studii o Lindnerovi vydává též dva překlady z tohoto autora: *Myšlenky k psychologii společnosti jako základ společenské vědy*. *O utajených představách* (1929), *Záhada šesti*. *Psychologická zkoumání o lidské blaženosti* (1931). Koncem tohoto období silí jeho spolupráce s pražskými sociology – rediguje sborník *Dnešek* (1930) a od r. 1931 vydává časopis *Sociální problémy*, který uvádí studii *Sociální vědy a jejich třídění*. V r. 1932 pak přechází na filosofickou fakultu KU v Praze, kde působí nejprve jako řádný profesor filosofie a od r. 1934 i jako řádný profesor sociologie až do okupace. Činnost prof. Krále je v těchto letech velmi rozsáhlá. Publikuje další práce z dějin filosofie – *La philosophie en Tchécoslovaquie* (1934), *František Krejčí* (1935), *Kynikové* (1936) a zejména první náš pokus o ucelený pohled na vývoj českého myšlení monumentální *Československá filosofie* (1937); do tohoto okruhu patří i překlad a podstatné doplnění Höffdingových *Dějin filosofie* (1941) a řada sociologických studií a článků (např. heslo *Sociologie* pro OSN, dodatky – podle plánu tohoto hesla přednesl prof. Král kurs sociologie na FF UK v r. 1945); je čelným představitelem Pražské sociologické skupiny, řádným členem České akademie věd a umění a Učené společnosti Šafaříkovy, členem Mezinárodního sociologického institutu v Ženevě, Československé rady badatelské, Sociálního ústavu, redakčního kruhu České myslí aj. Patří tedy k významným organizátorům filosofického a sociologického života ČSR. Po válce navazuje prof. Král na svou práci na universitě i mimo ni. Na filosofické fakultě KU v Praze působí až do kritického roku 1950, kdy je ze špatně pochopených kulturně politických důvodů vyřazen z peda-

gogické i jiné činnosti. Po obsahové stránce charakterizují jeho činnosti zejména publikace, jako jsou *Nad člověkem a společností* (1946), *Masaryk, filosof humanity a demokracie* (1947), *Ze základních problémů přirozené morálky* (1948), celá řada hodnotných skript (*Úvod do filosofie*, *Nástin sociologie*, *Filosofie kultury*, *Sociální etika*, *Vývoj mravnosti*, *Etika povolání* aj.), nový překlad a další doplnění Höffdinga (1946), článek *Positivismus, dialektický materialismus a filosofie* (ČM, 1947) aj., dále obnovení časopisu *Sociální problémy* pod názvem *Sociologie* a sociální problémy, práce vedoucího redaktora České myslí atd. Z období po roce 1950 je to především zásadní překlad J. Locka. *Dvě pojednání o vládě* (1965), studie *Masarykovo třídění věd* (Vesmír, 1967) a účast v dnešním obnoveném sociologickém dění. K tomu všemu je třeba ve všech obdobích přičíst množství časopiseckých článků týkajících se zejména dějin filosofie, universitních i mimouniversitních přednášek, sociologických výzkumů apod.

* * *

Prof. Král je jednou z předních postav československého meziválečného a poválečného pozitivismu, a tím ovšem i československé filosofie vůbec. Je žákem Masarykovým a zůstává i po studiích po celý život věren některým Masarykovým filosofickým a sociologickým východiskům a metodám, jakož i pěstované problematice. Zároveň je však důslednějším pozitivistou (což plyne z jeho orientace na Comta, Spencera a Krejčího), nesdílí Masarykův teismus a neklade si za cíl vytvářet obecný filosofický systém spekulativního typu. Na rozdíl od klasického pozitivismu je však jeho přístup filosofičtější, uvědomuje si, že ani pozitivismus se nemůže vyhnout filosofickým problémům a usiluje proto v tomto směru o novou, reálnější formu této filosofie, kterou sám označuje jako „novopozitivismus, filosofii vědeckých metod“.

Prof. Král nevytváří tedy nějaký nový originální a průbojný filosofický a sociologický systém; jde spíše o promyšlený a kriticky utřídný výběr z předních světových i našich myslitelů pozitivistického zaměření, který prof. Král celý život trpělivě zdokonaluje, precizuje a tolerantně obhajuje. Bojovněji a důsledněji než je to v pozitivismu běžné vystupuje proti náboženství, objektivnímu idealismu a různým formám iracionalismu (zejména českého). Charakteristickou zvláštností jeho pozitivismu je i důraz na spojení filosofie, sociologie a etiky. I když je stoupencem empirických metod, chápe empirii spíše ve smyslu vědeckého faktu a uznává potřebu teorie a zobecnění. Obecné filosofické a sociologické koncepty však příliš nevyhledává, předpokládá vědecké filosofie vidí spíše v jejích kritice, v určité dávce skepse a agnosticizmu vůči možnosti řešit základní filosofické problémy.

Pokud jde o Královo pojetí filosofie, tu pojímá jako „jednotný výklad světa a života na základě jednotlivých věd (a spolu s ni-

mi). Zahrnuje do ní vedle noetiky s logikou jakožto nauky o poznání a myšlení filosofii vlastní čili metafyziku ve smyslu induktivním, jež rozebírá a třídí základní pojmy vědecké, generalizuje je, stále je ověřuje zkušeností a sjednocuje, a usiluje tak o jednotný výklad světa jakožto celku, a etiku jako filosofii života, výklad života, jako nauku o jednotlivém vedení života, o životě jako celku". (*Československá filosofie*, str. 59—60.) Toto pojetí je uloženo jednak v pracích o třídění věd, o sociologii a dějinách filosofie, jednak soustavněji hlavně v poválečných skriptech z filosofie. Velmi dobře vysvitá z jeho vztahu k základním filosofickým směrům. Za jejich východisko pokládá prof. Král základní filosofický problém — vztah hmoty a ducha. I když má podstatné výhrady k materialismu, odmítá šosácké předsudky o nemorálnosti materialismu a oceňuje jej jako „princip metodický a heuristický, který vykonal mnoho pro vědecký názor světový“ (skripta *Metafyzika*, str. 5). Daleko striktnější je jeho posouzení idealismu (spiritualismu), který „nepodal vlastně vysvětlení vůbec, jak jest totiž vyložití vznik pochodů hmotných z duševních...“ (tamtéž). Idealismus Vorovkův a Hoppeův pak hodnotí přímo jako mystickou filosofii postupující iracionalistickými metodami (viz *Československá filosofie*, str. 49—52). Kromě toho, že vidí nekompromisně funkci základní filosofické otázky v dějinách filosofie i v současnosti, prokazuje kritický filosofický cit i v tom, že objektivně konstatuje, že dualismus či pluralismus se nutně přiklání k některé základní filosofické pozici. Zároveň však Králůva noetika dosti podstatně omezuje tyto náběhy svým agnosticismem, i když v polemice s dialektickým materialismem vyzdvihuje koncepci relativního agnosticizmu, kritizujícího starý pozitivismus za to, že staví pro určité otázky hráz, že prohlašuje nepoznatelnost tam, kde jde spíše o nepoznanost (viz články *Pozitivismus, dialektický materialismus a filosofie*). Nicméně závěr „... jakési ovšem méněví nepoznatelnost jest vždy, není-li určitě trvalé nepoznatelnost...“ (tamtéž, ČM, 1947, str. 211) je přes svou nespornou střídmost a faktičnost příznačný. Právě noetická pozice vede i profesora Krále k tendenci postavit se mimo materialismus a idealismus.

Význačná a důsledná je Králůva kritika náboženství, navazující na osvícenské tradice a inklinující k volnému myšlení F. Krejčího. Podat jednotný výklad světa je úkolem vědy a filosofie, a nikoli světového názoru, který se zakládá na zjevení. Další kritický postoj vůči náboženství se projevuje v Králově pojetí morálky jako „samostatné složky civilizace, jež nepotřebuje náboženství jako svého základu“ (viz též *Ze základních problémů přirozené morálky*, 1948). Přitom opět vidí střízlivě a tolerantně náboženství jako jev sociální, náboženství žité, které je jakýmsi výrazem citového a osobního poměru k vesmíru.

Králůvo pojetí etiky je kromě uznávání přirozené morálky charakterizováno též od-

porem k normativismu. Abstraktní pohled však omezuje hlubší polemiku a projevuje se zde povrchností empirismu. A tak Králůvo celkové pojetí morálky a jejího vývoje kolísá typicky mezi relativismem a absolutismem.

Přednosti a meze Králových východisek a metod se projevují i ve stěžejní oblasti jeho práce — v dějinách filosofie a sociologie. Neobyčejná akribie, heuristická důkladnost v dobývání a ověřování faktů, jasnost a přehlednost v uspořádání a výkladu látky se zde pojí s téměř naprostou nevybojností a zdrženlivostí pokud jde o celkové hodnocení a koncepcí. Po faktické stránce jsou však tyto práce prof. Krále nepostradatelné pro bádání i pedagogickou práci týkající se především dějin českého myšlení.

Pojetí sociologie si J. Král určuje v *Československé filosofii* opět sám takto: „... vychází z názorů Masarykových, ověřuje je studiem vývoje sociologie a starší české sociologie, zejména Lindnera. Jev sociální chápe jako složitější jev psychický... jenž má své podmínky i svůj cíl ve společnosti, čili... vzniká vzájemným působením jednotlivců a odnáší se opět ke společnosti. Za základní část sociologie považuje pak sociální psychologii“ (str. 196). Podobně jako ve filosofii a v etice se i v sociologii soustřeďuje Králůva pozornost především na sbírání, třídění a popis faktů. Podobně i zde respektuje Král problémy. I když se i zde projevuje nechuť k obecnějším koncepcím, například v poněkud neurčitěm pojednávání o klíčových pojmech pozitivistické sociologie jako jsou statika a dynamika, sociální konsenzus apod., přece jen praktičtější povaha disciplíny nutí k výraznějším vyjádřením. V pojetí příčin vývoje používá Král koncepci empirického pluralismu, která vychází ze součinnosti mnoha činitelů. Nicméně prakticky je to oblast idejí, vzdělání, osvěty, která je v dějinách rozhodující. Pokud jde o pojetí sociálního vývoje, považuje Král za základní zákon sociálního rytmu, zákon akce a reakce nebo též zákon vývoje ve vlnách. Obsahem tohoto zákona je střídání generací, které „tvoří vlastně dějiny... a děje se v určité pravidelnosti, zákonitosti — po výkyvu na-levo následuje výkyv napravo, aby celková linie se ustálila posléze ve středu, ale nikoli mechanickém, nýbrž věcném, který vyhovuje obyčejně většině společnosti...“ (*Nad člověkem a společností*, str. 128). Je zřejmé, že tento zákon tvořil evolucionistickou protiváhu dialektického pojetí a zákonů vývoje a byl Královým osobitým příspěvkem v polemice proti historickému materialismu (viz též cit. článek v ČM, 1947).

Význam činnosti a díla, celé osobnosti prof. J. Krále, je mnohostranný. Oceňujeme především jeho celoživotní zájem o českou filosofii, jejíž výraznou postavou se sám stal. Tato věrnost české filosofii je přitom provázána soustavnou a neobyčejně informovanou pozorností vůči světovému filosofickému a sociologickému dění. Připojíme-li k tomu charakterovou důslednost a čistotu prof. Krále, jeho demokratické a antifašistické postoje